

СЕКЦІЯ 4 СЛОВ'ЯНСЬКІ МОВИ

УДК 811.161.2'366.587

АСПЕКТУАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР СФЕРИ АКТАНТНОГО РОЗПОДІЛУ СЕМАНТИКИ ДІЄСЛОВА

Лахно Н.В., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри української мови
Київський університет імені Бориса Грінченка

Стаття продовжує цикл публікацій автора, присвячених аналізу функціонально-семантичної категорії актантного розподілу семантики дієслова. Проаналізовано різні підходи до визначення сутності видового протиставлення в українській граматичній традиції. Розглянуто вплив видової семантики дієслова на функції придієслівних актантів. Визначено особливості взаємодії видових характеристик дієслова з контекстом.

Ключові слова: актантний розподіл семантики дієслова, генеративна функція, акумулятивна функція, гібридна функція, актанти-поширювачі, категорія виду дієслова, інваріант, внутрішня межа (границя), фазовість.

Статья продолжает цикл публикаций автора, посвященных анализу функционально-семантической категории актантного распределения семантики глагола. Проанализированы разные подходы к определению сущности видового противопоставления в украинской грамматической традиции. Рассмотрено влияние видовой семантики глагола на функции приглагольных актантов. Определены особенности взаимодействия видовых характеристик глагола с контекстом.

Ключевые слова: актантная распределенность семантики, генеративная функция, аккумулятивная функция, гибридная функция, актанты-распространители, категория вида, инвариант, внутренняя граница, фазовость.

Lahno N.V. ASPECTUAL NATURE OF THE SPHERE OF ACTANT DISTRIBUTION OF VERB'S SEMANTICS

The article continues the cycle of author's publications devoted to the analysis of the functional-semantic category of actant distribution of verb's semantics. Different approaches to the definition of entity of the species opposition in the Ukrainian grammatical tradition are analyzed. The influence of verb's semantics on the functions of adverbial actants is considered. The features of the interaction of the specific characteristics of the verb with the context are determined.

Key words: actant distribution of verbs' semantics, generative function, accumulative function, hybrid function, actant-dilators, verbal aspect category, invariant, inner limit, phasality.

Постановка проблеми. Вивчення семантики дієслова у функціональному аспекті продовжує перебувати в колі зацікавлень мовознавців-теоретиків. Одним із напрямів дослідження є аналіз структурно-семантичних особливостей функціонально-семантичних категорій. Найбільший інтерес у цій сфері становить теорія актантного розподілу семантики дієслова, яка дає змогу переглянути теоретичні засади майже усіх дієслівних категорій у світлі функціонально-семантичної граматики.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деякі аспекти зазначеної проблеми розглянуто переважно в російському мовознавстві. Запропонувавши термін «актантний розподіл семантики дієслова», О.М. Соколов окреслив можливі напрями дослідження цього питання [1; 2]. Його ідеї розвинули Л.О. Іванова, Т.Д. Сергеева (семантичний аналіз парадигм придієслівних актантів) [3], М.В. Кузнецова (функціональні особливості

придієслівних актантів, актантний розподіл семантики в лексикографічному аспекті) [4], С.В. Лазарєв (актантний розподіл семантики префіксальних дієслів) [5], О.В. Петров (зворотна семантика віддієслівних імен) [6] та ін. В україністиці цьому питанню присвячено лише окремі праці С.О. Соколової [7; 8] та Н.В. Лахно [9; 10; 11].

Останнім часом набуло поширення вивчення граматичних категорій, зокрема категорії виду, як функціонально-семантичних, оскільки «реальне значення дієслова виявляється лише в контексті, дієслівна семантика переважно має функціональний характер й залежить від позиції, ролі й статусу мовця чи слухача» [12, с. 3].

Постановка завдання. У такому аспекті важливо з'ясувати особливості взаємозв'язку категорії актантного розподілу семантики дієслова з іншими мовними категоріями, зокрема виду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибіркове спрямування дієслівних сем у бік характеристики актантів, що посідають у складі висловлювання певні синтаксичні позиції, насамперед, підмета та присудка, та їхні функціональні характеристики є сутністю функціонально-семантичної категорії актантного розподілу семантики дієслова. Ця категорія пов'язана з багатокомпонентністю дієслівної семантики і формує уявлення мовця про імена, що в певних синтаксичних позиціях можуть називати джерело дії або ознаки (генеративний актант), об'єкт, який відчуває на собі дію суб'єкта і набуває внаслідок зовнішніх або внутрішніх перетворень нових ознак або властивостей (акумулятивний актант), поєднувати ці ознаки (генеративно-акумулятивний актант), уточнювати сутність акумулятивної ознаки/дії у часовому або локативному вимірі (актанти-поширювачі). Відповідно, виділяють чотири функції придієслівних актантів: генеративну, акумулятивну, гібридну та пояснювальну [1, с. 154], які властиві різним членам речення – як об'єктом, так і суб'єктом групам.

Функції придієслівних актантів залежать переважно від тієї характеристики, яку зумовлюють аспектуальні компоненти дієслівної семантики [11, с. 105]. Отже, мова піде про зв'язок двох класифікаційних систем, одна з яких стосується аспектології, а інша – поля стану [1, с. 136].

Трактування семантичного інваріанта видового протиставлення «належить до числа класичних спірних питань граматичної теорії» [13, с. 35].

Серед основних семантичних ознак дієслів недоконаного (НДВ) та доконаного виду (ДВ) називають, передусім, завершеність (реалізованість) дії, її обмеженість у часі на протигагу незавершеності (нереалізованості), необмеженості в часі НДВ [14, с. 145; 15, с. 71]. Але «завершеність/незавершеність дії» відображає лише окремий випадок видового протиставлення, це визначення є неповним, спрощеним, а теоретичні визначення через внутрішню межу та цілісність цілком придатні як наукові поняття [16, с. 57].

Встановлення сутності видового протиставлення через поняття внутрішньої межі дії сформульоване В.В. Виноградовим: «<...> основна функція ДВ – обмеження або усунення уявлення про тривалість дії, зосередження уваги на одному з моментів процесу як його межі. Позначення дії в її трива-

лості, не стиснутій думкою про межу процесу загалом, – головне, загальне значення НДВ» [17, с. 498] і домінує в наукових працях та мовознавчій дидактиці із середини минулого століття і дотепер [18, с. 193; 19, с. 98; 20, с. 170; 21, с. 29–30; 22, с. 15].

Лінгвісти також намагалися конкретизувати характер межі: «видові значення, в основі яких лежить поняття внутрішньої межі дії, вказують на її результативність/нерезультативність, тривалість/обмеження, завершеність/незавершеність» [23, с. 262]; «дієслова ДВ вказують на початок, кінець або одноразовість дії (тобто виражають обмежену в часі ознаку), <...> дієслова НДВ не вказують ні на початок, ні на кінець дії або ж означають повторювану дію (тобто виражають не обмежену в часі ознаку)» [24, с. 371]; «вид дієслова інтерпретують як граматичну категорію, що виражає відношення дії, процесу, стану до внутрішньої межі, базується на протиставленні значень обмеженості/необмеженості, результативності/нерезультативності, завершеності/незавершеності, тривалості/нетривалості, багаторазовості/однократності» [25, с. 247].

Видову опозицію також визначають через ознаку комплексності (цілісності)/некомплексності (нецілісності) дії: «Ознаку неподільної цілісної дії виражає доконаний вид, ознаку процесної, нецілісної дії – недоконаний вид» (автор розділу – К.Г. Городенська) [26, с. 224]. Аналогічно потрактовано видове протиставлення в інших роботах [27, с. 31; 28, с. 136; 29, с. 337].

Розгляд категорії виду через внутрішню межу та поняття цілісності не суперечать одне одному, оскільки синтетичний підхід до визначення сутності видового протиставлення характеризує погляди багатьох дослідників [27, с. 367; 30, с. 202; 22, с. 15; 31, с. 101; 32, с. 407–408]. О.В. Бондарко, наприклад, подає таке трактування: «Ми дотримуємося того погляду, що ДВ виражає категорійне значення, яке ґрунтується на ознаках «цілісність дії» і «обмеженість дії границею» <...>» [27, с. 368].

Оскільки донині залишається потреба встановлення конкретного семантичного наповнення типових видових протиставлень дієслів НДВ/ДВ, доречним є розгляд категорії актантного розподілу семантики дієслова у зв'язку з категорією виду.

Видовими корелятами вважають пару лексико-семантичних варіантів (ЛСВ) дієслів із тотожними лексичними і відмінними

видовими значеннями. Членами такої опозиції є переважно дієслово ДВ на позначення результату дії та відповідне йому дієслово вторинного НДВ із суфіксом вторинної імперфективації, яке називає дію, спрямовану на досягнення певного результату. Обмежено представлене видове протиставлення перфектива, утвореного за допомогою префікса, і базового дієслова НДВ. Типовим є його реалізація формами лексем, які різняться не лише видовим значенням, а й додатковими семантичними відмінностями і відповідають родам дієслівної дії.

Розглядаючи особливості взаємозв'язку категорій актантного розподілу семантики дієслова та виду, ми проаналізуємо в одній площині усі типи протиставлень, «обтяжені» та «необтяжені» додатковою семантичною відмінністю, тобто суто видові та за родами дієслівної дії.

Взаємозв'язок акціональної системи з актантними функціями доведемо, охарактеризувавши окремо конструкції з дієсловами ДВ і НДВ.

Функцію придієслівних актантів у дієсловах НДВ визначають семантична категорія граничності/неграничності дії, семи «перспектива граничності» і «багаторазовість дії», наявність/відсутність сем «об'єкт» та «якість суб'єкта/об'єкта».

Семантика граничних дієслів передбачає наявність семантичного компонента «спрямування дії на досягнення результату», який є природним завершенням цієї дії, і зазвичай зумовлює **аккумулятивну функцію** одного з актантів. Граничними є частина дієслів НДВ I та НДВ II.

Із метою з'ясування актантних функцій важливо виявити перспективи граничності. На нашу думку, варто говорити про два основних різновиди граничності: порівняну та абсолютну.

Дієслова, які позначають набуття предметом певної ознаки, корелюють переважно з порівняною завершеністю та результативністю дії. Встановлено такі різновиди порівняної граничності:

1. Дієслова вказують на акумуляцію предметом ознаки, яка має різний ступінь вияву, і тому після досягнення певного результату може змінюватися і в подальшому: **старіти** – **постаріти** (а з часом людина постаріє ще більше), **дорожчати** – **подорожчати**; **зменшувати** – **зменшити**. Наприклад: *Маю надію, що відтепер буде стан хворої скоро **поліпшуватися*** (О. Кобилянська).

2. Граничне дієслово НДВ I називає довготривалий процес, у результаті якого суб'єкт дії набуває якісних змін: *Обличчя **біліє** на морозі; Голоси дівчаток **тонули** в хлоп'ячому гармидері, ставали все несміливішими, а згодом і зовсім зникли* (Ю. Збанацький). За певних умов актант може генерувати цю ознаку, тобто результат граничного процесу може бути точкою відліку для процесу неграничного, не спрямованого на досягнення результату: ***Біліють** верхівки сосен; І знову ясно почув [командир] голоси своїх гармат. Вони **тонули** в суцільному гулі* (В. Кучер). Синтаксичним маркером таких ЛСВ дієслів є наявність причинних детермінантів (**чорніти від возню, обличчя зеленіє від злості**). Сема граничності визначає різні актантні функції дієслів видової опозиції: дієслово НДВ орієнтовано на акумулятивний суб'єкт, який набуває (набув) ознаки, а дієслово ДВ зумовлює суб'єкт, який починає генерувати акумульовану ознаку.

На акумулятивну функцію актантів спрямовані дієслова на позначення дії, яка тяжіє до завершення підготовчої фази або абсолютного завершення, за умови наявності в семантичній структурі семи «якість суб'єкта/об'єкта»:

1. Дієслова вказують на тривання підготовчої фази процесу, коли суб'єкт починає зазнавати якісних змін. Відповідна форма ДВ фіксує завершення підготовчого етапу, завдяки якому можливе подальше розгортання процесу: **загнивати** – **загнити**, **зацвітати** – **зацвісти**. *Скільки око сягало, червоніло там усе роздоля, бо саме **зацвітав** воронець...* (О. Ільченко).

Близькі до зазначених типів неграничні дієслова НДВ у перфективних опозиціях процесно-обмежувального типу, оскільки називають певну фазу стану: **хворіти** – **похворіти**, **хвилюватися** – **похвилюватися** тощо.

2. Виділено кілька різновидів дієслів на позначення акумуляції ознаки, накопичення якої після досягнення певного якісного результату припиняється і далі тривати не може:

– дієслова зі значенням максимального наближення до такого результату: **доцвітати**, **дозрівати**. *У жовтій даліні **дозріває**, повниться тиєниця* (І. Волошин);

– лексеми фінитивного значення: **перебоятися**, **відпадати**. *Краї листків **загинаються** догори, вусики **закручуються**, а пустоцвіт **відпадає*** (З журналу);

– дієслова, в яких абсолютна межа дії виражена лексично: **помирати**, **знищувати**.

тися, з'являтися. Добрі **помирають**, а діла їхні живуть (Українські народні прислів'я та приказки).

Незважаючи на те, що негранична семантика дієслова зазвичай відповідає генеративній функції одного з актантів, виявлено неграничні дієслова НДВ з акумулятивною функцією актанта «суб'єкт», які вказують на накопичення певної ознаки або зміну інтенсивності дії: *хвилюватися, переживати. Іван Тимофійович **хвилювався**, в нього тремтіли руки, хотів запалити, розминав цигарки, але вони ламалися (Ю. Мушкетик).*

Генеративну функцію суб'єктного актанта зумовлюють зазвичай неграничні дієслова НДВ: *хворіти, любити, кусатися, сидіти* тощо. Там люди **хворіють** на снігову сліпоту (З. Тулуб). Генерація ознаки також можлива завдяки попередньо досягнутому результату: *потонути – **тонути**, повиснути – **висіти**, почорніти – **чорніти*** (синтаксичною ознакою неграничних ЛСВ дієслів є наявність локальних детермінантів (**чорніє у даліні, висить на гвіздку**)).

Граничні дієслова пов'язані з генеративною функцією актантів лише за умови чіткого окреслення межі дії (завершення проміжного етапу дії, абсолютний кінець, беззаперечна результативність тощо) та відсутності накопичення ознаки предмета. Виділено наведені нижче типи.

1. Фазові граничні дієслова вказують на початок підготовчої дії, після завершення якої можливий розвиток основного процесу; належать до фазової опозиції «початок початкового циклу – завершення початкового циклу»: *починати – почати, заговорювати – заговорити, заспівувати – заспівати. Знайома Йосифова мелодія виходить над усе, та ось він і сам **починає** цютливий танок (Ю. Яновський).*

2. Дієслова позначають дію, яка має безперервний ефект: *радити, дякувати, брати, хвалити. **Брешеш**, дівчино, неправда твоя (П. Чубинський).*

3. Граничні дієслова називають дію, яка передбачає абсолютну вичерпаність процесу без можливості продовження: *завершувати – завершити, припиняти – припинити. Один оборот по орбіті Земля **завершує** за рік (З підручника).*

4. Незначна кількість дієслів зі значенням максимального наближення до вичерпаності дії: *договорювати, добиратися до суті. **Остатні** слова Мотруна **договорювала** вже біжучи вулицею до панського току (Леся Українка).*

На генеративну функцію актантів орієнтовані також дієслова, які вказують на різновиди багаторазової дії:

– ослаблена дія: *пританцювувати, приказувати. І, наче вітаючи його, співає Аза-Заньковецька **пританцює** пісню своєрідним грудним голосом, **пританцює** характерними дрібними па (Минуле українського театру);*

– дія супроводжує основну дію: [Меценат:] *Спиніться всі! **Неріса** хай танцює! ...Дехто з гостей **приплескує** їй в лад долонями ... (Леся Українка);*

– складається з миттєвих актів: *крокувати, клювати, штовхати, скакати. Лелека зразу холоду нагнав і **жаб дурних клювати** добре став (Л. Глібов);*

– виконується багатьма суб'єктами: *Прекрасні люди **відвідують** мене щодня, приносять мені все, що я люблю (Л. Смілянський).*

За умови поширення локативними актантами, вони можуть позначати граничну дію: *Коли ми спустимося вниз за течією, там є спокійніша заплава, де нам потрібно буде швидко **гребти до берега** (М. Френсіс); **Завдання: діти, сидячи на фітболі, **стрибають до стільця** і назад, передати фітбол наступному гравцеві та стати в кінець колони (З підручника).***

Гібридну функцію актанта-підмета визначають переважно рефлексивні дієслова з простим і складним формантом: *одягатися, будуватися, нагулятися.*

Зі значеннями неграничності/граничності та повторюваності дієслів НДВ корелюють значення початкової фази, не підготовленої попередніми діями, результативності, одноразовості та часової обмеженості дієслів ДВ, які завжди є граничними.

Генеративну функцію суб'єкта зумовлюють дієслова ДВ зі значеннями:

1. Початку дії (співвідносні з неграничними дієсловами): *заспівати, побігти, заблистіти. Дід раптом **заспівав**, відійшовши од мене... (Ю. Яновський).*

2. Початку дії, яка не підготовлена попереднім розвитком: *хлинути, забормотати, закрусляти, піти (про дощ) тощо. Як же **хлине** дощ, і вже не йде, а ллє... (Г. Квітка-Основ'яненко).*

3. Досягнутого результату, за рахунок якого можлива генерація ознаки у подальшому (співвідносні з граничними дієсловами): *потонути – тоннути, повиснути – висіти, розміститися – розміщатися. Чого ж мій*

вінок **потонув**?.. Може, я справді родилась великою грішницею?.. (С. Васильченко).

4. Абсолютної граничності дії, зафіксованим результатом, після якого дія тривати не може: *сфотографувати, розмістити, відклеїти*. У шкільному вестибюлі і в коридорі хлопчики й дівчатка **розмістили** на високих зелених столиках квіти (О. Донченко).

5. Обмеження певним часовим проміжком дії невеликої тривалості. Фазова межа є порівняною, тому що не вичерпує потенційних можливостей дії тривати: *посидіти, погуляти, поплакати*. **Поплакав** сердега, утер рукавом (Т. Шевченко).

6. Одноразової дії: *махнути, мигнути, схитрити, потурбуватися* тощо. А він і оком не **мигне** (Т. Шевченко). Дієслова можуть позначати однократність і короткочасність дії. Такого значення також може набувати будь-яке дієслово ДВ за певним контекстуальних умов або наявності співвіднесеності з дієсловом багаторазової дії: **заговорити** – *заговорювати*.

На **аккумулятивну функцію актантів** орієнтовані дієслова ДВ з якісно-результативною семантикою, яка зазвичай есплікована префіксами, а саме:

1. Завершення початкового етапу дії: *закіпити, забіліти*. **Огонь запалав і затріщав**. Риба швидко **закипіла** (І. Нечуй-Левицький).

2. Початок дії, яка не передбачає підготовчий період: *увірувати, почути*. – Я був би ладен **увірувати** в бога, коли б після смерті мене **запроторили** в таку розкіш (Ю. Смолич).

3. Завершення дії: *померти, здохнути, загинути*; **навчити дитину грамоті, нуля пробила дошку** (аккумулятивна функція об'єкта). Як **помер** наш, батько,.. **оставив** нам **дев'ять пар волів полових, хороших** (Марко Вовчок). Префікси можуть «наводити» результативні семи в нерезультативних дієсловах: *сидіти – відсидіти* ногу (аккумулятивна функція об'єкта).

4. Порівняне завершення дії: *пожовтіти, почервоніти*. – **Незважаючи на реформи Йосифа II і знесення панщини в 1782 р. суспільне становище сільського населення зовсім не поліпшилось** (І. Франко).

Дієслова ДВ орієнтовані на **гібридну функцію** суб'єкта, якщо накопичення ознаки зумовлене активністю суб'єкта: *напрацюватися, додуматися*. **Учень вивчив вірш**.

Унаслідок семантичних процесів можлива поляризація нерезультативних і результативних лексико-семантичних варіантів дієслів, яка зумовлює перерозподіл актантних функцій. Наприклад, у семантичній струк-

турі дієслів на *-нути* спостерігаємо нерезультативні та результативні значення: **Хлопець** (генеративна функція актанта) *рвонув* (нерезультативна дія) *із місця* – **партизани** (генеративна функція актанта) *рвонули* (результативна дія) *будівлю* (аккумулятивна функція актанта) **штабу**.

Висновки з проведеного дослідження. Аспектуальні характеристики дієслова і генеративно-аккумулятивні функції придієслівних актантів пов'язані між собою системними відношеннями: генеративну функцію актантів, а також співвіднесення їх із сирконстантами зумовлює переважно негранична семантика дієслова, а також її фазові кореляти (початок дії, обмеження дії у часі), семи «інтенсивність дії», «активність дії». Акумулятивній функції одного з актантів відповідає зазвичай гранична семантика дієслів НДВ, а також якісно-результативна семантика дієслів ДВ. Семантичні функції придієслівних актантів пов'язані з фазовими характеристиками дієслова, які можуть експлікувати дієслівні морфеми, насамперед, результативні та нерезультативні префікси.

Через призму актантного розподілу семантики також варто розглянути граматичну категорію стану, яка є ядром функціонально-семантичної категорії актантного розподілу семантики дієслова, а також суміжні категорії, що збагатить дієслівні категорії новими характеристиками та стане підґрунтям для розробки нових підходів до вивчення та викладання української мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Соколов О.М. Имплицитная морфология русского языка: монография / відп. ред. С.О. Соколова. Нежин, 2010. 184 с.
2. Соколов О.М. Некоторые функции именных актантов в связи с семантикой русских глаголов. Исследования лексической и грамматической семантики современного русского языка. 1983. С. 3–17.
3. Сергеева Т.Д., Иванова Л.А. Семантический анализ парадигм приглагольных актантов. Производное слово и способы его формирования. 1990. С. 146–153.
4. Кузнецова М.В. Функциональная характеристика приглагольных актантов в позиции подлежащего: автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.01. Москва, 1989. 16 с.
5. Лазарев С.В. Субъектно-аккумулятивная адресованность семантики глагольных префиксов в современном русском языке: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Москва, 1995. 276 с.
6. Петров А.В. Залоговая семантика в отглагольных именах русского языка: автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.01. Москва, 1985. 16 с.

7. Соколова С.О. Дієслова з постфіксом -ся як граматична проблема. Мовознавчий вісник. 2000. Вип. 8. С. 93–100.
8. Соколова С.О. Дієслово як носій фреймової семантики. Теоретична і дидактична філологія. 2007. Вип. 2. С. 246–257.
9. Лахно Н.В. Актантний розподіл семантики префіксальних дієслів. Типологія та функції мовних одиниць. 2015. № 3. С. 105–115.
10. Лахно Н.В. Категорія фазовості у системі актантної функціональності. *Studia Philologica*. 2017. Вип. 8. С. 50–58.
11. Лахно Н.В. Функціональна характеристика іменних придієслівних актантів. Мовознавчий вісник. 2015. Вип. 20. С. 104–109.
12. Безноса А.П. Функціональна специфіка граматичної категорії виду в імперативних висловлюваннях. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. 2008. Вип. 13, т. 2. С. 3–5.
13. Зализняк А.А., Шмелев А.Д. Введение в русскую аспектологию. Москва, 2000. 226 с.
14. Козачук Г.О. Українська мова для абітурієнтів. Навч. посібник. Київ, 1995. 272 с.
15. Шевченко Л.Ю., Різун В.В., Лисенко Ю.В. Сучасна українська мова. Довідник / За ред. О.Д. Пономаріва. Київ, 1996. 320 с.
16. Соколова С.О. Фазовий характер видового протиставлення в сучасній українській мові. Лінгвістичні студії. Донецьк, 2013. Вип. 26. С. 53–60.
17. Виноградов В.В. Русский язык. Грамматическое учение о слове. Москва–Ленинград, 1947. 784 с.
18. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія: підручник. Київ, 1993. 336 с.
19. Бондар О.І. Темпоральні відношення в сучасній українській літературній мові: монографія. Одеса, 1996. 192 с.
20. Горпинич В.О. Морфологія української мови: підручник для студентів вищих навчальних закладів, Київ, 2004. 336 с.
21. Калько М.І. Аспектуальність: категоризація, класифікація і репрезентація в сучасній українській мові: монографія. Черкаси, 2008. 384 с.
22. Маслов Ю.С. Очерки по аспектологии. Ленинград, 1984. 263 с.
23. Плющ М.Я., Бевзенко С.П., Грипас Н.Я. Сучасна українська літературна мова / за ред. М.Я. Плющ. Київ, 1994. 414 с.
24. Ющук І.П. Українська мова: підручник. Київ, 2004. 640 с.
25. Плющ М.Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: підручник. Київ, 2010. 328 с.
26. Вихованець І.Р., Городенська К.Г. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. Мови / за ред. І. Вихованця. Київ, 2004. 400 с.
27. Бондарко А.В., Буланін Л.Л. Русский глагол / под ред. проф. Ю.С. Маслова: пособие для студентов и учителей. Ленинград, 1967. 192 с.
28. Исаченко А.В. Грамматический строй русского языка в сопоставлении со словацким. Морфология. Братислава, 1960. Ч. II. 577 с.
29. Ковалик І.І., Матвіяс І.Г., Баранник Д.Х. Сучасна українська літературна мова: Морфологія / за ред. акад. АН УРСР І.К. Білодіда. Київ, 1969. 583 с.
30. Загнітко А.П. Теоретична граматики сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис: монографія. Донецьк, 2011. 992 с.
31. Русанівський В.М. Вид Українська мова: Енциклопедія. Київ, 2004. С. 67–68.
32. Грищенко А.П., Мацько Л.І., Плющ М.Я. Сучасна українська літературна мова / за ред. А.П. Грищенка. Київ, 1997. 493 с.